

Ur-Feixisme

Umberto Eco

L'any 1942, als meu deu anys, vaig rebre el primer Premi Provincial dels Ludi Juveniles (un concurs voluntari, però obligat, per a joves feixistes italians, és a dir, per a tot jove italià). Vaig escriure una redacció, amb destresa retòrica, sobre el tema "¿Cal que morim per la glòria de Mussolini i el destí immortal d'Itàlia?". La meua resposta era positiva. Era un xic espavilat.

Dos dels meus primers anys els vaig passar envoltat d'SS, feixistes, republicans i partisans que es tirotejaven, i vaig aprendre a esquivar les bales. Era un bon exercici.

L'abril del 1945 els partisans prengueren Milà. Dos dies després arribaren a la petita vila on vivia jo llavors. Fou un moment de joia. El carrer major estava ple de gom a gom de gent que cantava i onejava banderes, i demanava a crits per Mimo, el líder partisà de la regió. Mimo era un antic *maresciallo* dels Carabinieri que s'havia afegit als partidaris del general Badoglio -que havia substituït Mussolini-, i havia perdut una cama en un dels primers enfrontaments amb les forces romanents del règim de Mussolini. Mimo aparegué al balcó de l'Ajuntament, pàl·lid, decantat sobre la crossa; amb una mà demanava calma a la gernació. Jo esperava el seu discurs perquè tota la meua infantesa havia estat marcada pels grans discursos històrics de Mussolini, els passatges més significatius dels quals ens apreníem de memòria a l'escola. Mimo parlà amb veu ronca, que costava de sentir, i digué: "Ciudadans, amics. Després de tants sacrificis i penalitats... ja som aquí. Glòria a tos els qui han caigut per la llibertat." I això fou tot. Se'n tornà a dins de l'Ajuntament. La multitud cridava, els partisans alçaven les armes i feien descàrregues de festa. Nosaltres, els xiquets, ens abraonaven per fer-nos amb els *casquets*, objectes preciosos, però també havia après una lliçó. La llibertat d'expressió vol dir llibertat de retòrica.

Pocs dies després vaig veure els primers soldats americans. Eren afroamericans. El primer ianqui amb què vaig parlar era un home negre, Joseph, que em va donar a conèixer les meravelles de Dick Tracy i Li'l Abner. Els seus llibres de còmics tenien colors brillants i feien bona olor.

Un dels oficials (el major o capità Muddy) s'allotjava en la vil·la d'una família les dues filles de la qual eren companyes de classe meues. El vaig trobar al jardí, on algunes dames, que envoltaven el capità Muddy, miraven de parlar un francès aproximatiu. El capità Muddy també sabia una mica de francès. La meua primera imatge dels alliberadors americans fou així -després de tants rostres pàl·lids amb camisa negra- la d'un cultivat home negre en uniforme verd-groc dient "*Oui, merci beaucoup, Madame, moi aussi j'aime le champagne...*". Malauradament no hi havia xampany, però el capità Muddy em donà el primer *Wrigley's Spearmint* que veia i em vaig estar tot el dia mastegant xiclet. A la nit el posava en un got d'aigua per tal que es mantingués fresc per a l'endemà.

En maig ens vàrem assabentar que la guerra s'havia acabat. La pau em va fer una sensació estranya. Sempre havia sentit dir que la guerra permanent era la

situació normal per a un jove italià. Els mesos següents vaig descobrir que la Resistència no era un fenomen local sinó europeu. Vaig descobrir paraules noves i excitants com *réseau*, *maquis*, *armée secrète*, *Rote Kapelle*, Gueto de Varsòvia. Vaig veure les primeres fotografies de l'Holocaust i així vaig entendre el significat d'allò abans de conèixer la paraula. Vaig fer cabal de què ens havíem alliberat.

Al meu país hi ha a hores d'ara gent que discuteix si la Resistència tingué impacte real sobre el curs de la guerra. Per a la meua generació aquesta qüestió és irrellevant: vàrem entendre de seguida el significat moral i psicològic de la Resistència. Per a nosaltres constituïa un punt d'orgull saber que els europeus no havien esperat passivament l'alliberament. I per als joves americans que estaven pagant amb la seua sang la llibertat que nosaltres recobràvem també era important saber que rere les línies de foc hi havia europeus que estaven pagant d'avançada el seu propi deute.

Al meu país hi ha a hores d'ara gent que diu que el mite de la Resistència fou una mentida comunista. És cert que els comunistes explotaren la Resistència com si fos propietat personal seua, puix que hi tingueren un lloc de primera fila; però jo recorde partisans amb mocadors de colors diferents. Arrambat a la ràdio passava les nits –amb les finestres tancades i la foscor que creava en el petit espai al voltant de l'aparell una mena d'halo lluminós aïllat- escoltant els missatges que enviava la *Veue de Londres* als partisans. Eren uns missatges críptics i poètics alhora (*The sun also rises*, *The roses will bloom*) i la majoria eren “*messaggi per la Franchi*”. Algú em va xiuxiuejar que aquest Franchi era el líder de la xarxa clandestina més forta de la Itàlia nord-occidental, un home d'un coratge llegendari. Franchi esdevingué el meu heroi. Franchi (el nom real del qual era Edgardo Sogno) era monàrquic i un anticomunista tan furibund que després de la guerra s'afegí a grups de vertadera extrema dreta, i fou acusat de col·laborar amb un projecte de colp d'Estat reaccionari. I què importa? Sogno és encara l'heroi d'ensomni de la meua infantesa. L'alliberament fou una benedicció compartida per gent de colors molt diferents.

Al meu país hi ha a hores d'ara gent que diu que la Guerra d'Alliberament fou un període tràgic de divisió, i que el que necessitem és la reconciliació nacional. La memòria d'aquells anys terribles hauria de ser reprimida, *refoulée*, *verdrängt*. Però la *Verdrängung* és causa de neurosi. Si reconciliació significa compassió i respecte per tots aquells que feren la seua guerra de bona fe, perdonar no vol dir oblidar. Puc fins i tot admetre que Eichmann creia sincerament en la seua missió, però no puc dir: “Molt bé, torna i fes-ho un altre cop”. Estem aquí per a recordar el que passà i per a dir solemnement que “ells” no han de tornar a fer-ho mai més.

Però qui són “ells”?

Si evoquem el que foren els governs totalitaris que manaren a Europa abans de la Segona Guerra Mundial, la conclusió immediata és que seria molt difícil que reaparegueren de la mateixa forma en circumstàncies històriques que són molt diferents. Si el feixisme mussolinià es basava en la idea d'un cabdill carismàtic, en el corporativisme, en la utopia del Destí Imperial de Roma, en una voluntat imperialista de conquerir nous territoris, en un nacionalisme exacerbant, en l'ideal de tota una nació regimentada amb camisa negra, en el rebuig de la democràcia parlamentària, en l'antisemitisme, llavors no tinc cap problema a reconèixer que l'Alleanza Nazionale italiana, nascuda del partit feixista de la postguerra –l'MSI-, que és sens dubte un partit de dretes, no té a hores d'ara gaire a veure amb l'antic

feixisme. De la mateixa manera, tot i que em preocupen molt més els moviments de tipus nazi que han sorgit ací i allà arreu d'Europa, incloent-hi Rússia, no crec que el nazisme, en la seua forma original, pugua reparèixer com a moviment d'escala nacional.

De tota manera cal ser conscients que els règims polítics poden caure i les ideologies poden ser criticades i desautoritzades, però rere un règim i la seua ideologia hi ha sempre una manera de pensar i de sentir, un conjunt d'hàbits culturals, un seguit d'instints obscurs i d'impulsos difícils insondables. ¿Que potser hi ha un altre fantasma que ronda per Europa (per no parlar d'altres parts del món)?

Ionesco digué una vegada que “només compten les paraules i la resta és xerrameca”. Els hàbits lingüístics són sovint símptomes importants de sentiments subjacents. Per això convé preguntar-se per què no només la Resistència, sinó també la Segona Guerra Mundial, han estat definides generalment a tot el món com una lluita contra el feixisme. Si rellegiu *Per qui repiquen les campanes* de Hemingway veureu que Robert Jordan considera que els seus enemics són el feixistes, per bé que està pensant en els falangistes espanyols. I Franklin D, Roosevelt digué amb total claredat: “La victòria del poble americà i els seus aliats serà una victòria sobre el feixisme i la mà morta del despotisme i els seus representants.”

En temps de la Segona Guerra Mundial, els americans que lluitaren en la guerra espanyola foren anomenats “antifeixistes prematurs”, en el sentit que lluitar contra Hitler als anys quaranta era un deure moral per a tot bon americà, però lluitar contra Franco massa d'hora, als anys trenta, ja no estava bé perquè aquella lluita la duïen a terme principalment els comunistes i altres elements d'esquerres... ¿Per què els radicals americans farien servir trenta anys després una expressió com *fascist pig* per referir-se a algú que no compartia els seus hàbits com a fumadors? ¿Per què no deïen, per exemple, *Cagoulard pig*, *Falangist pig*, *Ustashe pig*, *Quisling pig* o *Nazi pig*?

Mein Kampf és el manifest d'un programa polític complet. El nazisme tenia una teoria del racisme i del poble ari elegit, una idea precisa de l'art degenerat, l'*entartete Kunst*, una filosofia de la voluntat de poder i de l'*Übermensch*. El nazisme era decididament anticristià i neopagà, mentre que el *Diamat* de Stalin (la versió oficial del marxisme soviètic) era obertament materialista i ateu. Si entenem per totalitarisme un règim que subordina tota acció dels individus a l'Estat i la seua ideologia, llavors tant el nazisme com l'estalinisme eren règims vertaderament totalitaris.

El feixisme italià era certament una dictadura, però no era totalment totalitari, i no perquè fos tou, sinó més aviat per la feblesa filosòfica de la seua ideologia. Contràriament a l'opinió corrent, el feixisme italià no tenia una filosofia especial i pròpia. L'article sobre “Feixisme” signat per Mussolini a l'*Encyclopedia Treccani* fou escrit o inspirat bàsicament per Giovanni Gentile, però en realitat reflectia una idea hegeliana tardana sobre l'Absolut i l'Estat Ètic que mai va ser realitzada plenament per Mussolini. Aquest no tenia cap filosofia concreta: només tenia retòrica. Era un ateu militant al començament i posteriorment firmà un Concordat amb la Santa Seu i a collí amb braços oberts els bisbes que beneïen els estandards feixistes. Als seus anys anticlericals, d'acord al que segurament és una llegenda,

una vegada li demanà a Déu, per a que provés la seua existència, que el fulminés en l'acte. Temps després, Mussolini sempre esmentava el nom de Déu als seus discursos i no tenia cap inconvenient a què hom el definís com a Home Providencial.

El feixisme italià fou la primera dictadura d'extrema dreta que va prendre el poder en un país europeu i tots els moviments semblants varen trobar posteriorment en el règim de Mussolini una mena d'arquetip. El feixisme italià fou el primer a establir una litúrgia militar, un folklore, fins i tot una manera de vestir, molt més influent, amb les seues camises negres, del que mai ho seran Armani, Benetton o Versace. Només ja als anys trenta apareixerien moviments feixistes, a Gran Bretanya amb Mosley, i també a Letònia, Estònia, Lituània, Polònia, Hongria, Romania, Bulgària, Grècia, Iugoslàvia, Espanya, Portugal, Noruega i fins i tot a Amèrica del Sud. El feixisme italià va convèncer molts líders liberals europeus que el nou règim estava duent a terme una reforma social interessant, i que suposava una alternativa revolucionària moderada a l'amenaça comunista.

Tanmateix, la prioritat històrica no em sembla raó suficient per a explicar per què la paraula *feixisme* esdevingué una sinècdoque, és a dir, un mot que podia ser utilitzat per al·ludir a diferents moviments totalitaris. No es deu al fet que el feixisme contingués en si mateix, per dir-ho així en quinta essència, tots els elements de qualsevol forma posterior de totalitarisme. Ben al contrari: el feixisme no tenia cap quinta essència. El feixisme era un totalitarisme *difús*, un collage de diferents idees filosòfiques i polítiques, un eixam de contradiccions. ¿Es pot concebre un moviment totalitari autèntic capaç de combinar monarquia i revolució, el Reial Exèrcit i la *milizia* personal de Mussolini, la salvaguarda dels privilegis a l'Església catòlica i una educació pública que exalçava la violència, el control estatal absolut i el lliure mercat? El Partit Feixista havia nascut proclamant a tot drap que implantaria un nou ordre, però estava finançat pels terratinents més reaccionaris que esperaven d'ell una contrarevolució. Al començament el feixisme era republicà. Però sobrevisqué durant vint anys proclamant la seua lleialtat envers la família reial, mentre que el Duce (el Líder Màxim inqüestionable) anava de bracet amb el rei, al qual va oferir fins i tot el títol d'Emperador. Però quan el monarca deposà Mussolini el 1943, el partit reaparegué dos mesos després, amb el suport alemany, sota l'estendard d'una república "social", tot reciclant el seu vell guió revolucionari, ara enriquit amb tons gairebé jacobins.

D'arquitectura nazi només n'hi hagué una, i d'art nazi, només un de sol. L'arquitecte nazi era Albert Speer, i per consegüent no hi havia espai per a un Mies van der Rohe. De manera semblant, sota el poder de Stalin, si Lamarck tenia raó no hi havia espai per a Darwin. A Itàlia hi hagué, certament, arquitectes feixistes però molt a prop dels seus pseudo-Coliseus hi hagué molts nous edificis inspirats en el racionalisme modern de Gropius.

No hi hagué un Zhdanov feixista que fixés una línia cultural estricta. A Itàlia hi havia dos premis artístics importants. El *Premio Cremona* estava controlat per un feixista inculte i fanàtic, Roberto Farinacci, que promovia l'art com a propaganda. (Me'n recorde de quadres amb títols com ara *Escoltant a la ràdio els discursos del Duce o Estats d'esperit creats pel Feixisme*). El *Premio Bergamo* estava patrocinat pel feixista culte i raonablement tolerant Giuseppe Bottai, que protegia tant el concepte de l'art per l'art com molts tipus d'art d'avantguarda que havien estat bandejats com a art degenerat i cripto-comunista a Alemanya.

El poeta nacional era D'Annunzio, un dandi que a Alemanya o a Rússia hauria estat enviat al paredó. Se'l va consagrar com el bard del règim pel seu nacionalisme i el seu culte a l'heroisme, que en realitat es barrejaven, en la seua obra i personalitat, amb importants influències del decadentisme *fin-de-siècle* francès.

O considerem el futurisme. Es podria pensar que se'l catalogaria com una variant més de l'*entartete Kunst*, de l'art degenerat, junt amb l'expressionisme, el cubisme o el surrealisme. Però els primers futuristes italians eren nacionalistes i promovien l'entrada d'Itàlia en la Primera Guerra Mundial per raons estètiques. Celebraven la velocitat, la violència i el risc, tot de coses que semblaven connectar amb el culte feixista a la joventut. Mentre que el feixisme s'identificava amb l'Imperi Romà i redescobria les tradicions rurals, Marinetti (que deia que un automòbil era més bell que la *Victòria de Samotràcia*, i que volia assassinar fins i tot la llum de la lluna) fou tanmateix nomenat membre de l'Acadèmia Italiana, que tractava la llum de la lluna amb molt de respecte.

Molts dels futurs partisans i dels futurs intel·lectuals del Partit Comunista es van formar en els GUF [Grups Universitaris Feixistes], l'associació feixista d'estudiants universitaris, que se suposava que havia de ser el bressol de la nova cultura feixista. Però aquests clubs esdevingueren una mena de gresol intel·lectual on les noves idees circulaven sense cap control ideològic real. No era que els homes del partit fossen tolerants o que tingueren idees radicals, sinó que pocs d'ells tenien suficient bagatge intel·lectual per a controlar-los.

En aquells anys vint, la poesia de Montale i d'altres escriptors lligats al grup conegut com els Hermètics era una reacció a l'estil ampul·lós del règim, i a aquests poetes se'ls permetia desenvolupar la seua protesta literària des del que es considerava la seua torre d'ivori. L'esperit dels Hermètics era exactament el contrari del culte feixista a l'optimisme i l'heroisme. El règim tolerava la seua dissidència oberta, tot i que socialment imperceptible, perquè els feixistes simplement no paraven esment a un llenguatge tan rebuscat.

Res de tot això significa, però, que el feixisme italià fos tolerant. Gramsci fou tancat a la presó fins a la seua mort. Líders de l'oposició com Giacomo Matteotti i els germans Rosselli foren assassinats. La premsa lliure fou suprimida, els sindicats obrers desballestats, i els dissidents polítics confinats en illes remotes. El poder legislatiu esdevingué una mera ficció i l'executiu (que controlava el judicial així com els mitjans de comunicació) promulgava directament lleis, entre les quals lleis per a la protecció de la raça (el gest formal italià en suport del que seria l'Holocaust).

El panorama contradictori que he descrit no era resultat de la tolerància sinó de l'embolic polític i ideològic. Però era un embolic rígid, una confusió estructurada. Filosòficament el feixisme no era de cap manera homogeni, però emocionalment s'assentava fermament en uns quants fonaments arquetípics.

Així arribem a la segona qüestió que volia plantejar. Nazisme només n'hi hagué un. No podem considerar el falangisme hipercatòlic de Franco com a nazisme, perquè el nazisme era fonamentalment pagà, politeista i anticristià. Però el joc feixista es pot jugar de moltes maneres, i el nom del joc no canvia. La idea de feixisme no es gaire diferent de la idea de joc de Wittgenstein. Un joc pot ser competitiu o no, pot exigir determinades habilitats o no, pot fer intervenir els

diners o no. Els jocs són activitats molt diverses que serveixen tan sols algun “paregut de família”, com digué Wittgenstein. Considereu la seqüència següent:

1 2 3 4

abc bcd cde def

Suposem que hi ha una sèrie de grups polítics i el grup *u* es caracteritza pels trets *abc*, el grup dos pels trets *bcd*, i així successivament. El grup dos és similar al grup *u*, puix que tenen dos trets en comú; per les mateixes raons el tres és similar al dos i el quatre és similar al tres. Parem esment al fet que el tres és també similar a l'*u* (tenen en comú el tret *c*). El cas més curiós és el quatre, òbviament similar al tres i al dos, però que no té cap tret en comú amb l'*u*. No obstant això, puix que forma part de la sèrie ininterrompuda de similituds decreixents entre *u* i quatre, no deixa d'haver-hi, per una espècie de transitivitat il·lusòria, un paregut de família entre quatre i *u*.

El feixisme esdevingué un terme per a qualsevol ús perquè d'un règim feixista se'n poden eliminar un o més trets però així i tot se'l podrà reconèixer com a feixista. Traieu l'imperialisme del feixisme i encara tindreu Franco i Salazar. Traieu el colonialisme i encara tindreu el feixisme balcànic dels ustashes. Afegiu al feixisme italià un anticapitalisme radical (que mai va fascinar gaire a Mussolini) i tindreu Ezra Pound. Afegiu el culte a la mitologia cèltica i el misticisme del Grial (del tot aliè al feixisme oficial) i tindreu un dels més conspicus gurus feixistes, Julius Evola.

Però malgrat aquest caire borrós i difús, em sembla que és possible establir una llista de trets que són propis del que anomenaria l'Ur-Feixisme o Feixisme Etern. No és possible organitzar aquests trets en un sistema, perquè molts són contradictoris amb uns altres, i són també característics d'altres tipus de despotisme o de fanatisme. Però n'hi ha prou que un hi siga present per a fer possible que el feixisme coagule al voltant seu.

(1) El primer tret de l'Ur-Feixisme és el *culte a la tradició*. El tradicionalisme, per descomptat, és molt més antic que el feixisme. No tan sols era característic del pensament catòlic contrarevolucionari després de la Revolució Francesa, sinó que havia nascut en l'era hel·lenística tardana, com a reacció contra el racionalisme grec clàssic. En la conca mediterrània, pobles de diferents religions (moltes de les quals acceptades amb condescendència al Panteó Romà) començaren a especular al voltant d'una revelació rebuda a l'alba de la història humana. Aquesta revelació, segons la mística tradicionalista, havia romàs durant molt de temps amagada sota el vel de llengües oblidades: als jeroglífics egipcis, en les runes cèltiques, als manuscrits de religions poc conegudes d'Àsia.

Aquesta nova cultura havia de ser sincrètica. El sincretisme no és tan sols, com diu el diccionari, “la combinació de formes diferents de creença o de pràctica”. És també una combinació que ha de tolerar les contradiccions. Cada un dels missatges originals conté un nucli de saviesa i si fa la impressió que diuen coses diferents o incompatibles és només perquè tots al·ludeixen, al·legòricament, a la mateixa veritat primigènia.

En conseqüència, no pot haver-hi progrés en el coneixement. La veritat ja s'ha manifestat d'una vegada per a sempre i l'únic que podem fer és tractar d'interpretar el seu obscur missatge.

N'hi ha prou de fer una ullada al cató de qualsevol moviment feixista per a trobar-hi els grans pensadors tradicionalistes. La gnosi nazi es nodria d'elements tradicionalistes, sincrètics, ocultistes. La font teòrica més influent de les teories de la nova dreta italiana, Julius Evola, barreja el Sant Grial amb *Els protocols dels Savis de Sió*, l'alquímia amb el Sacre Imperi Romà Germànic. El fet que la dreta italiana, per tal de palesar la seua obertura de mires, haja ampliat recentment el seu cató per a incloure-hi obres de De Maistre, Guenon i Gramsci, és una prova esclatant de sincretisme.

Si tafanegueu als prestatges d'allò que hom classifica a les llibreries americanes com a New Age, hi podreu trobar fins i tot Sant Agustí, el qual, fins jo sé, no era feixista. Però combinar Sant Agustí i Stonehenge -això ja és un símptoma d'Ur-Feixisme.

(2) El tradicionalisme implica el *refús del modernisme*. Tant els feixistes com els nazis idolataven la tecnologia, mentre que els pensadors tradicionalistes usualment la rebutgen com la negació dels valors espirituals tradicionals. De tota manera, per bé que el nazisme estava tot cofoi dels seus assoliments industrials, el seu elogi del modernisme era només la superfície d'una ideologia basada en la Sang i la Terra (*Blut und Boden*). El refús del món modern es disfressava de rebuig del mode de vida capitalista, però sobretot es centrava en la negació de l'Esperit de 1789 (i de 1776, per descomptat). La Il·lustració, l'Era de la Raó, era vista com el començament de la depravació moderna. En aquest sentit l'Ur-Feixisme pot ser definit com *irracionalisme*.

(3) L'irracionalisme té també molt a veure amb el culte a *l'acció per l'acció mateixa*. L'acció és bonica com a tal i s'ha de dur a terme abans o sense cap reflexió prèvia. El pensament és una mena de castració. Per això la cultura és sospitosa en la mesura que s'identifica amb actituds crítiques. La desconfiança envers el món intel·lectual ha estat sempre un símptoma d'Ur-Feixisme, de la frase atribuïda a Göring ("Quan sent parlar de cultura tire mà a la pistola") fins a l'ús freqüent d'expressions com ara "intel·lectuals degenerats", "*egg-heads*", "esnobs decadents", "la universitat és un niu de rojos"... Els intel·lectuals feixistes oficials es dedicaven bàsicament a atacar la cultura moderna i la intel·lectualitat liberal per haver traït els valors tradicionals.

(4) Cap fe sincrètica pot resistir la crítica analítica. L'esperit crític fa distincions, i distingir és un signe de modernisme. En la cultura moderna la comunitat científica té en alt concepte el desacord com a via per a millorar el coneixement. Per a l'Ur-Feixisme el desacord és traïció.

(5) A més, el desacord és un signe de diversitat. L'Ur-Feixisme prospera i busca el consens explotant i exacerbant la natural *por a la diferència*. La primera crida d'un moviment feixista o prematurament feixista és una crida contra els intrusos. Així, l'Ur-Feixisme és racista per definició.

(6) L'Ur-Feixisme és una derivació de la frustració individual o social. Aquesta és la raó per la qual un dels trets més típics del feixisme històric era una *crida a una classe mitjana frustrada*, una classe que patia la crisi econòmica o que nodria

sentiments d'humiliació, i temia la pressió de grups socials situats més avall. En el nostre temps, quan els antics "proletaris" han esdevingut petit burgesos (i el lumpen està en gran mesura exclòs de l'escena política), el feixisme de demà trobarà audiència en aquesta nova majoria.

(7) A la gent que se sent mancada d'una identitat social clara, l'Ur-Feixisme els diu que el seu únic privilegi és el més comú, el fet d'haver nascut al mateix país. Aquest és l'origen del nacionalisme. D'altra banda, l'únic que pot donar identitat a una nació són els seus enemics. Així, en l'arrel de la psicologia de l'Ur-Feixisme hi ha una obsessió amb la conspiració, probablement de caràcter internacional. Els seus seguidors s'han de sentir assetjats. La manera més fàcil de desbaratar la conspiració és la crida a la xenofòbia. Però la conspiració ha de venir també de dins: els jueus en són habitualment el millor blanc perquè tenen l'avantatge de ser alhora de dins i de fora. Als Estats Units un exemple eloqüent de l'obsessió amb la conspiració es pot trobar en *The New World Order*, de Pat Robertson, però com s'ha pogut veure recentment, n'hi ha molts altres.

(8) Els seguidors s'han de sentir humiliats davant la riquesa ostentosa i la força dels seus enemics. Quan jo era un xiquet se'm va fer creure que els anglesos eren el poble de les cinc menjades diàries. Menjaven més vegades al dia que els italians, pobres però austers. Els jueus eren rics i s'ajudaven els uns als altres a través d'una xarxa secreta d'assistència mútua. Però els seguidors s'han de convèncer que podran derrotar els seus enemics. Així, mitjançant una contínua translació del focus retòric, els enemics són al mateix temps massa forts i massa febles. Els governs feixistes estan condemnats a perdre guerres perquè són consubstancialment incapaços d'avaluar objectivament la força de l'enemic.

(9) Per a l'Ur-Feixisme no hi ha lluita per la vida, sinó més aviat hom viu la vida per a la lluita. Per tant, *el pacifisme està venut a l'enemic*. És dolent perquè *la vida és una guerra permanent*. Però això condueix a una mena de complex d'Armageddon. Puix que els enemics han de ser derrotats, ha d'haver-hi una batalla final, després de la qual el moviment controlarà el món. Ara bé, aquesta mena de "solució final" implica que després hi haurà una era de pau, una Edat d'Or, la qual cosa contradia el principi de la guerra permanent. Cap líder feixista ha reeixit mai a resoldre aquest contrasentit.

(10) L'elitisme és un element cabdal de qualsevol ideologia reaccionària, en la mesura que és bàsicament aristocràtic i l'elitisme aristocràtic i militarista comporta un cruel *menyspreu dels febles*. L'Ur-Feixisme només pot advocar per un *elitisme popular*. Tot ciutadà pertany al millor poble del món, els membres del partit són els millors entre els ciutadans, tot ciutadà pot esdevenir membre del partit (o fins i tot hi està obligat). Però no pot haver-hi patricis sense plebeus. En realitat el Cabdill, que sap que el seu poder no li ha estat delegat democràticament sinó conquistat per la força, sap també que la seua força es basa en la feblesa de les masses. Són tan febles que necessiten i mereixen un cap. Com que el grup està organitzat jeràrquicament (segons un model militar), tot líder subordinat menysprea els seus subordinats, i aquests al seu torn menyspreen els seus inferiors. Això enforteix un sentiment d'elitisme de masses.

(11) En aquesta perspectiva, *tothom és educat per a esdevenir un heroi*. En tota mitologia l'heroi és un ésser excepcional, però en la ideologia de l'Ur-Feixisme l'heroisme és la norma. Aquest culte a l'heroisme està estretament lligat al culte a

la mort. No és casualitat que una consigna dels falangistes fos “¡Viva la muerte!” [Més aviat del militar nihilista Millán Astray, creador de la Legió espanyola, que inscriu aquesta idea tanàtica en el seu himne: “*Soy el novio de la muerte, etc.*” N. del T.]. En les societats no feixistes a la gent normal se li diu que la mort és desagradable però ha de ser encarada amb dignitat; als creients se’ls diu que es el penós camí que condueix al gaudi ultraterrenal. En canvi, l’heroi ur-feixista ansieja una mort heroica, presentada com la millor recompensa per una vida heroica. L’heroi ur-feixista està impacient per morir. En el seu neguit, al més sovint es dedica a enviar altra gent a la mort.

(12) Puix que la guerra permanent i l’heroisme són jocs difícils, l’ur-feixista transfereix la seua voluntat de poder al terreny sexual. Aquest és l’origen del *machismo* (que comporta tant una escassa consideració envers les dones com la intolerància i la condemna dels hàbits sexuals no estàndard, de la castedat a l’homosexualitat). Com que també el sexe és un joc difícil de jugar, l’heroi ur-feixista té tendència a jugar amb armes. Fer-ho esdevé un exercici fà-lic substitutiu.

(13) L’Ur-Feixisme està basat en un *populisme selectiu*, un populisme qualitatiu, podríem dir. En una democràcia els ciutadans tenen drets individuals, però els ciutadans en el seu conjunt només tenen impacte polític des d’un punt de vista quantitatiu: hom segueix les decisions de la majoria. Per a l’Ur-Feixisme, en canvi, els individus com a individus no tenen drets, i el Poble és concebut com una qualitat, una entitat monolítica que expressa una Voluntat Comuna. Com que cap quantitat una mica nodrida d’éssers humans pot tenir una voluntat comuna, el Cabdill pretén ser-ne l’intèrpret. Els ciutadans han perdut el seu poder de delegació i per tant no actuen; se’ls convoca només a complir amb el seu paper de Poble. El Poble, així doncs, és tan sols una ficció teatral. Ja no ens cal la Piazza Venezia a Roma o l’Estadi de Nurenberg per a tenir un bon exemple de populisme qualitatiu. En el nostre futur hi haurà un populisme de la TV o d’Internet, en el qual la resposta emocional d’un grup seleccionat de ciutadans pot ser presentada i acceptada com la Veu del Poble.

En raó del seu populisme qualitatiu l’Ur-Feixisme ha d’estar *en contra dels “corruptes” governs parlamentaris*. Una de les primeres sentències pronunciades per Mussolini al Parlament italià fou: “Podria haver transformat aquest lloc sord i llòbrec en un bivac per a les meues esquadres”. Les “esquadres” eren seccions de les antigues legions romanes. Certament, ben aviat trobà millor allotjament per a les seues esquadres, però poc després liquidà el Parlament. Quan una casta política dubta de la legitimitat del Parlament perquè ja no representa la Veu del Poble, comença a fer pudor d’Ur-Feixisme.

(14) L’Ur-Feixisme parla Neollengua. La Neollengua fou inventada per Orwell, en la novel·la *1984*, com la llengua oficial de l’Ingsoc, el Socialisme Anglès. Però hi ha elements de l’Ur-Feixisme que són comuns a diferents formes de dictadura. Tots els llibres escolars nazis i feixistes feien servir un llenguatge empobrit i una sintaxi elemental, amb l’objectiu de limitar els instruments per a un raonament complex i crític. Però hem de ser capaços de detectar altres tipus de Neollengua, fins i tot si prenen la forma aparentment innocent d’una tertúlia televisiva adreçada a un públic ampli.

El matí del 27 de juliol de 1943 vaig assabentar-me que, segons deien a la ràdio, el feixisme s'havia enfonsat i Mussolini estava detingut. Ma mare em va enviar a comprar el diari i al quiosc de la cantonada vaig adonar-me que els diaris tenien titulars diferents. Més encara, després de llegir els titulars, me'n vaig adonar que cada diari deia coses distintes. Vaig comprar un diari a cegues i vaig llegir un missatge, en primera pàgina, signat per cinc o sis partits polítics, entre els quals la Democrazia Cristiana, el Partit Comunista, el Partit Socialista, el Partito d'Azione i el Partit Liberal.

Fins llavors havia cregut que en cada país hi havia un sol partit i que a Itàlia aquest partit era el Partito Nazionale Fascista. Ara estava descobrint que al meu país podia haver-hi molts partits alhora. Com que era un xic espavilat vaig adornar-me de seguida que tants partits no podien haver nascut d'un dia a l'altre, que havien d'haver existit durant un temps com a organitzacions clandestines.

El missatge de primera pàgina celebrava el final de la dictadura i el retorn de la llibertat: llibertat d'expressió, de premsa, d'associació. Aquestes paraules – “llibertat”, “dictadura”, “lliures”- les llegia per primera vegada en la meua vida. Havia tornat a nàixer com un home occidental lliure en virtut d'aquestes noves paraules.

Hem d'estar alerta per tal que el sentit d'aquests mots no torne a ser mai oblidat. L'Ur-Feixisme segueix viu al nostre voltant, tot i que de vegades vestit de paisà. Tot seria més fàcil si aparegués davant l'opinió algú que digués: “Vull reobrir Auschwitz, vull de nou esquadres en camisa negra desfilant a les places italianes”. Però la vida no és tan simple. L'Ur-Feixisme pot retornar sota les disfresses més innocents. El nostre deure és descobrir-ho i assenyalar amb el dit totes les seues eventuals reaparicions: tots els dies, en qualsevol racó del món. Val la pena recordar les paraules de Franklin D. Roosevelt del 4 de novembre de 1938: “Gose afirmar, i ja sé que pot sobtar, que si la democràcia americana deixa d'anar endavant com una força viva, vetllant dia i nit per millorar, amb mitjans pacífics, la vida i el destí dels nostres ciutadans, el feixisme creixerà en força al nostre país.” La llibertat i l'alliberament són una tasca que no s'acaba mai.

I acabaré amb un poema de Franco Fortini:

*Sulla spalletta del ponte
Le teste degli impiccati
Nell'acqua della fonte
La bava degli impiccati.*

*Sul lastrico del mercato
Le unghie dei fucilati
Sull'erba secca del prato
I denti dei fucilati.*

*Mordere l'aria mordere i sassi
La nostra carne non è più d'uomini
Mordere l'aria mordere i sassi
Il nostro cuore non è più d'uomini.*

Ma noi s'è letto negli occhi dei morti

*E sulla terra faremo libertà
Ma l'hanno stretta i pugni dei morti
La giustizia che si farà.*

(En la barana del pont
Els caps dels penjats
En l'aigua de la font
La bava dels penjats.

Damunt l'empedrat del mercat
Les ungles dels afusellats
Damunt l'herba seca del prat
Les dents dels afusellats.

Mossegar l'aire, mossegar les pedres
La nostra carn ja no és humana
Mossegar l'aire, mossegar les pedres
Els nostres cors ja no són humans.

Però hem llegit en els ulls dels morts
I durem a la terra la llibertat
Però ferma als punys dels morts
La justícia que vindrà.)

Aquest article extraordinàriament clarivident d'Umberto Eco fou publicat a The New York Review of Books el 22 de juny de 1995. Recentment, i amb motiu de la campanya electoral als Estats Units, amb el desenllaç ja conegut, ha estat reimprès a la mateixa revista. Traducció de Gustau Muñoz.